

Ветеранська політика у громадах Дніпропетровської області

**Аналітичне дослідження місцевих практик та
напрямів удосконалення**

Вступ

Повномасштабна війна змусила українське суспільство та державні інституції докорінно переглянути підходи до соціальної та гуманітарної політики. Масова демобілізація Захисників і Захисниць України перетворює ветеранську політику на вагомий компонент національної безпеки, економічної стійкості та суспільної згуртованості.

Головною проблемою дослідження є наявність суттєвого розриву між задекларованими на загальнодержавному рівні орієнтирами ветеранської політики та реальним станом їх реалізації в територіальних громадах. Попри формування нової візії – переходу від застарілої, часом радянської, системи пільг до людиноцентричної моделі реабілітації та реінтеграції – органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) стикаються з високою диспропорційністю ресурсів, інфраструктурними обмеженнями та безпековими викликами. Як наслідок, рівень та якість підтримки ветерана сьогодні нерідко залежать не від його потреб, а від географічного розташування та спроможності конкретної громади.

Метою дослідження є комплексний аналіз стану формування та практичного впровадження ветеранських політик на рівні територіальних громад (на прикладі Дніпропетровської області), виявлення спільних рис, відмінностей і ключових трендів, а також оцінка ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування з державними інституціями та громадським сектором.

Базові Закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про місцеве самоврядування в Україні», Бюджетний кодекс України, а також рішення Кабінету Міністрів України та накази Мінветеранів визначають імперативні рамки, бюджетні підстави та стандарти для ОМС. Зокрема, розробляти власні цільові програми та фінансувати додаткові заходи підтримки за рахунок місцевих бюджетів. Водночас державні акти

встановлюють чіткі механізми – від порядку відшкодування безоплатних ліків до впровадження інституту фахівців із супроводу ветеранів та створення Центрів життєстійкості.

Дослідження аналізує, як територіальні громади каскадують ці нормативні вимоги у свої місцеві рішення та де виникають бюрократичні й ресурсні розриви.

Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс методологічних інструментів:

- метод аналізу документів (контент-аналіз): опрацювання нормативно-правових актів України, рішень місцевих рад, комплексних та цільових програм підтримки ветеранів, офіційних звітів ОМС Дніпропетровської області;
- порівняльно-правовий аналіз: зіставлення практик реалізації ветеранської політики у громадах різного типу (великі міські центри, сільські/селищні громади та прифронтові території в зоні активних бойових дій);
- метод типологізації та узагальнення: виділення ключових напрямів (медична реабілітація, адаптивний спорт, фінансова підтримка, меморіалізація) та формулювання актуальних трендів розвитку ветеранських політик на регіональному рівні.

Результати цього аналізу дозволяють окреслити реальний стан виконання державних гарантій на місцях та виробити практичні рекомендації для органів влади щодо подолання системних бар'єрів у процесі реінтеграції українських воїнів до цивільного життя.

Законодавчий огляд

На рішення органів місцевого самоврядування впливає чітка вертикаль загальнодержавних нормативно-правових актів. Саме вони визначають обов'язкові стандарти, правові підстави для витрачання місцевих бюджетів та механізми взаємодії держави й громад.

Основою для будь-якого рішення місцевої ради є базові закони України, які задають орієнтири та правила:

- Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»¹ - головний документ у цій сфері. Він чітко визначає категорії (УБД, особи з інвалідністю внаслідок війни, члени сімей загиблих Захисників) та встановлює мінімальний перелік державних гарантій. Але ключовою для громад є частина четверта статті 2 відповідно до якої місцеві ради мають право за рахунок власних бюджетів та благодійних коштів встановлювати додаткові пільги.
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»² - окреслює повноваження місцевих рад у сфері соціального захисту, охорони здоров'я, освіти та забезпечення житлових прав мешканців громади.
- Бюджетний кодекс України³ - нормативний запобіжник, який суворо регулює порядок витрачання коштів місцевих бюджетів - від фінансування комунальних Ветеранських просторів чи Центрів надання соціальних послуг до надання субвенцій та розробки цільових програм.
- Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»⁴ - визначає базові права

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#top>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

на житло, медичну допомогу й оздоровлення дітей, які громади мусять враховувати під час розробки профільних рішень.

Якщо закони задають рамку, то постанови та розпорядження Уряду описують покрокові механізми реалізації пільг на місцях:

- Постанова КМУ про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань № 1303 від 17.08.1998⁵ - зобов'язує місцеві ради передбачати в бюджетах кошти на безоплатний відпуск лікарських засобів за рецептами лікарів для ветеранів.
- Житлові програми (Постанови КМУ № 719⁶, № 280⁷) - регулюють надання державної грошової компенсації на придбання житла для ветеранів та родин полеглих. На практиці це вимагає від громад створювати спеціальні комісії та долучатися до співфінансування іпотечних та субсидіарних програм (зокрема «Оселя»).
- “Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб”⁸ (Постанова КМУ № 1338 від 29.11.2022) - встановлює порядки надання безоплатної психологічної допомоги та реабілітації, що зобов'язує громади контракувати відповідних фахівців або створювати Центри життєстійкості.
- Порядки надання та позбавлення статусів (Постанови КМУ № 413⁹ та № 740¹⁰) - регулюють порядок отримання статусу УБД чи члена сім'ї загиблого Захисника/Захисниці. Орган місцевого самоврядування не може призначити власну матеріальну

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#top>

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2016-%D0%BF#Text>

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2018-%D0%BF#Text>

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#Text>

¹⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2015-%D0%BF#Text>

допомогу без спирання на ці нормативно визначені процедури.

Зміни у ветеранській політиці формуються через стратегічні документи та накази профільного міністерства:

- Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року та операційний план заходів з її реалізації у 2024 - 2027 роках¹¹ - стратегічний вектор, який вимагає від громад повноцінної реінтеграції - розвитку ветеранського бізнесу, безбар'єрності та національно-патріотичного виховання.
- Стратегія формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та операційний план заходів з реалізації у 2025-2027 роках¹² - нормативно регулює алгоритми адаптації військовослужбовців після демобілізації, ставлячи перед громадами завдання створити систему первинного супроводу.
- Накази Міністерства у справах ветеранів України - задають єдині рамки функціонування Ветеранських хабів, визначають професійний стандарт діяльності фахівця з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб (включаючи типові посадові інструкції та алгоритми взаємодії з Пенсійним фондом, МОУ, МВС і місцевими адміністраціями).

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>

¹² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-%D1%80#Text>

Аналіз ветеранських політик громад Дніпропетровської області

Комплексний аналіз процесів формування та реалізації ветеранської політики в територіальних громадах Дніпропетровської області демонструє виражену динаміку переходу від застарілих формальних виплат до розбудови цілісної екосистеми підтримки, реабілітації та реінтеграції захисників і захисниць України.

У регіоні спостерігається чітко окреслений процес інституціалізації ветеранської політики на місцевому рівні. Спільним знаменником для переважної більшості громад стало усвідомлення необхідності створення довгострокових нормативно-правових рамкових документів. Майже кожна громада розробила та затвердила спеціалізовані або комплексні цільові програми підтримки ветеранів, військовослужбовців та їхніх родин на середньострокову перспективу (переважно охоплюючи періоди 2024–2026, 2025–2027 або 2026–2028 років).

Базовим вектором для всіх територій залишається забезпечення прямих соціально-економічних гарантій:

- надання одноразової або щомісячної грошової допомоги у разі:
 - поранення,
 - проведення складного лікування чи реабілітації,
 - підтримання родин загиблих, полонених і безвісти зниклих військових,
- заходи із забезпечення безоплатного проїзду
- заходи пільгового харчування дітей.

Не менш важливою спільною рисою є системна діяльність у сфері меморіалізації: облаштування Алеї Слави та Алеї безвісти зниклих Захисників, встановлення меморіальних знаків, організація

щорічних заходів «Шаную воїнів, біжу за Героїв України» та проведення патріотично-просвітницьких заходів у закладах освіти.

Загальнообласним трендом стало впровадження інституту фахівця з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб, які виконують роль персональних консультантів у комунальних установах, закладах охорони здоров'я чи Центрах надання соціальних послуг.

Водночас у практичній реалізації цих програм простежується суттєва відмінність, обумовлена фінансовими спроможностями, наявною інфраструктурою та безпековою ситуацією в конкретних районах.

Великі міські громади, такі як Дніпро, Кам'янське, Павлоград, Нікополь та Самар, роблять ставку на інфраструктурний розвиток та розширення спектра послуг. У цих містах відкриваються спеціалізовані Ветеранські простори, Денні центри та Центри життєстійкості, де ветерани можуть отримати комплексний юридичний, психологічний та соціальний супровід в одному місці. Крім того, великі міста реалізують розширені медичні та реабілітаційні програми, що включають безкоштовне зубопротезування, ендопротезування великих суглобів, надання стоматологічної допомоги за рахунок місцевого бюджету та часткову компенсацію вартості самостійного санаторно-курортного лікування. У цих громадах також налагоджено прозорі механізми залучення громадського сектору через проведення конкурсів соціальних проєктів із виділенням бюджетного фінансування для ветеранських організацій.

Натомість у сільських та селищних громадах, таких як Петриківка, Солоне, Магдалинівка, Вербки чи Троїцьке, ветеранська політика більше адаптована під вирішення індивідуальних побутових і соціально-економічних проблем мешканців. Оскільки створення окремих ветеранських хабів у сільській місцевості часто обмежене ресурсами, робота ведеться на базі існуючих Центрів надання

соціальних послуг чи відділів соцзахисту. Тут до програм включають акцентовані заходи підтримки:

- надання грошової допомоги на придбання твердого побутового палива,
- компенсацію витрат на капітальний чи поточний ремонт житлових будинків,
- часткове покриття першого внеску за іпотечною програмою «Оселя»,
- надання соціальної послуги «догляд вдома» для одиноких батьків загиблих або зниклих безвісти військовослужбовців.

Окрему категорію становлять прифронтові громади та території, де ведуться активні бойові дії, зокрема Межова та Покровське. У цих громадах реалізація стандартних довгострокових ветеранських програм ускладнена або частково призупинена через оголошену обов'язкову евакуацію населення та заборону масових заходів. Основні зусилля місцевої влади спрямовуються на виплату термінової допомоги та підтримку родин загиблих, а сервісні функції та роботи ветеранських просторів вимушено релокуються до безпечніших міст (зокрема, Межівський ветеранський простір функціонує на базі хабу в місті Дніпро).

Аналіз поданих даних дає змогу виділити тренди, що формують майбутнє ветеранської політики в регіоні:

- Зростає увага до програм перекваліфікації, адаптації цивільних професійних навичок, надання грантової підтримки на започаткування власної справи та проведення курсів бізнес-планування для ветеранів і членів їхніх родин.
- У громадах активно впроваджуються заходи фізичного та ментального розвантаження - від організацій турнірів з петанку, риболовлі, кульової стрільби, іпотерапії та занять у басейні до реалізації масштабного обласного проєкту «ТІТАНИ.UA».
- Формування мережі фахівців із супроводу та залучення самих ветеранів і членів родин загиблих до роботи в консультативно-

дорадчих органах, виконкоммах місцевих рад або органах громадського контролю.

- Організація правової, юридичної та психологічної підтримки все частіше здійснюється у партнерстві з правозахисними та благодійними інституціями, що дозволяє залучати додатковий позабюджетний ресурс для реалізації соціально важливих ініціатив у громадах.

Рекомендації для органів місцевого самоврядування

Інституціоналізація та стратегічне планування:

- Привести місцеві цільові програми у відповідність до Стратегії ветеранської політики до 2030 року та Стратегії переходу з військової служби до цивільного життя до 2033 року, змістивши фокус із разових грошових виплат на довгострокову реінтеграцію, самореалізацію та перекваліфікацію.
- Реалізація ст. 2 Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Використовувати право на встановлення додаткових місцевих пільг та гарантій, враховуючи специфіку потреб мешканців конкретної громади.

Розвиток медичної, психологічної та фізичної реабілітації:

- Системно включати до місцевих програм заходи фізичного та ментального розвантаження (адаптивний спорт, турніри, іпотерапія, плавання, участь у регіональних проєктах).
- Міським громадам розширювати програми безоплатного зубопротезування, ендопротезування суглобів та компенсацій за санаторно-курортне лікування; сільським громадам - посилювати забезпечення безоплатними ліками та розвивати послугу «догляд вдома» для самотніх батьків загиблих/зниклих безвісти воїнів.

Економічна адаптація та ветеранське підприємництво:

- Запроваджувати місцеві програми підготовки до цивільних професій, курсів бізнес-планування, а також часткового співфінансування або доплати до державних грантів на започаткування бізнесу ветеранами та членами їхніх родин.
- Створювати комісії та передбачати у місцевих бюджетах співфінансування житлових іпотечних та субсидіарних програм (зокрема пільгової іпотеки «ЄОселя») або надання компенсацій за ремонт житла.

Залучення громадського сектору та принцип «рівний-рівному»:

- Запроваджувати конкурси соціальних проєктів із залученням бюджетного фінансування для ветеранських громадських організацій.
- Створювати Ради ветеранів при ОМС та залучати ветеранів і члени родин загиблих до складу виконкомів і консультативно-дорадчих органів для безпосередньої участі у прийнятті рішень.

Системна меморіалізація та національно-патріотичне виховання:

- Облаштовувати Алеї Слави та Алеї безвісти зниклих Захисників, проводити Меморіальні заходи («Шаную воїнів, біжу за Героїв України») та залучати ветеранів до просвітницької роботи в закладах освіти громади.

Висновки

У Дніпропетровській області відбувся остаточний перехід від поодиноких ініціатив до системного нормотворення. Органічне поєднання базових законів України, урядових постанов та Стратегій створило міцну основу для розробки місцевих цільових програм. Практично кожна громада області розробила власну нормативну рамку на 2024–2028 роки. Спільним обласним стандартом стало забезпечення базових фінансово-соціальних виплат (на лікування, поранення, підтримку родин загиблих), проведення заходів з меморіалізації (Алеї Слави, пам'ятні забіги) та впровадження інституту фахівця з супроводу ветеранів і демобілізованих осіб.

Практична реалізація державної ветеранської політики на місцях напряму залежить від фінансової спроможності, наявної інфраструктури та безпекової ситуації у громадах, що формує три основні моделі:

- Інфраструктурна модель (великі міста - Дніпро, Кам'янське, Павлоград, Нікополь, Самар): ставка робиться на розбудову мереж Ветеранських просторів, Денних центрів та Центрів життєстійкості, надання високовартісних медичних послуг (ендопротезування, зубопротезування) та фінансування проєктів ветеранських ГО через бюджетні гранти.
- Соціально-побутова модель (сільські та селищні громади - Петриківка, Солоне, Магдалинівка, Вербки, Троїцьке): орієнтована на адресне розв'язання базових потреб (придбання твердого палива, ремонт житла, компенсація внесків за іпотекою, послуга «догляд вдома» для самотніх батьків полеглих воїнів) на базі існуючих Центрів надання соціальних послуг.

- Екстрена та релокована модель (прифронтові громади - Межова, Покровське): в умовах активних бойових дій та обов'язкової евакуації довгострокові програми призупиняються, масові заходи забороняються, а сервісні функції та роботи Ветеранських хабів вимушено релокуються до безпечніших міст (наприклад, до м. Дніпро).

Аналіз засвідчує поступовий відхід від виплати грошової допомоги до комплексної реінтеграції. Серед провідних трендів регіону можна виділити:

- розширення програм бізнес-навчання та грантової підтримки для започаткування власної справи ветеранами (м. Дніпро, м. Павлоград, сел. Петриківка);
- залучення ветеранів до фізичного й ментального відновлення через спорт (м. Дніпро, м. Тернівка, м. Самар, сел. Петриківка);
- залучення демобілізованих воїнів та членів родин загиблих до складу виконкомів, дорадчих рад та роботи як фахівців із супроводу (м. Кам'янське, м. Павлоград, м. Тернівка, смт Солоне);
- активне залучення позабюджетних ресурсів міжнародних та українських благодійних фондів і ГО для надання безоплатної правової та психологічної допомоги (м. Кам'янське, м. Підгороднє).

Ветеранська політика в Дніпропетровській області стає важливим чинником регіональної стійкості. Для подолання наявного розриву між потенціалом великих міст і можливостями сільських чи прифронтових територій необхідне подальше посилення державної підтримки, запровадження субвенційних механізмів вирівнювання та створення адаптивних моделей надання ветеранських послуг у складних безпекових умовах, а також сприяння Дніпропетровської обласної військової адміністрації та супровід Управління з питань

ветеранської політики щодо методологічного забезпечення, підтримки місцевих ініціатив, обміну досвідом і практиками, тощо.

Матеріал підготовлений у межах Проєкту «Імпульс», що реалізовується Міжнародним фондом «Відродження» та Фондом Східна Європа за фінансування Норвегії (Norad) та Швеції (Sida).